

Skulimowski, Mieczysław

Mikołaj z Wieliczki, lekarz i uczyony polskiego Renesansu (1489-1559)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/4, 621-631

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIKOŁAJ Z WIELICZKI
LEKARZ I UCZONY POLSKIEGO RENESANSU (1489—1559)*

Do wybitnych ludzi, jakich w swej historii wydała Wieliczka, zaliczyć należy postać Mikołaja, lekarza i uczonego polskiego Odrodzenia. Źródła dotyczące szczegółów jego życia i działalności są skąpe i rozproszone. Gąsiorowski¹ poza wymienieniem nazwiska milczy o nim, nie wspomina o nim Lachs w swojej *Kronice lekarzy krakowskich*², jakkolwiek Mikołaj był cenionym lekarzem Krakowa w pierwszej połowie XVI w.

Nikt dotychczas nie pisał obszerniej o tej ciekawej postaci, toteż celem niniejszej pracy jest zebranie dostępnych wiadomości ze źródeł rękopiśmiennych i drukowanych o Mikołaju z Wieliczki oraz zrekonstruowanie w ogólnym zarysie obrazu jego życia i działalności.

Dokładnej daty urodzenia Mikołaja nie da się ściśle określić, ponieważ parafia wielicka nie prowadziła jeszcze w tym czasie ksiąg metrykalnych. Giedroyć³ i Wachholz⁴ daty tej w ogóle nie podają, Majer⁵ fakt ten odnosi do 1489 r., inni znów, jak Oettinger⁶ i Kościński⁷, do 1490 r. Idąc za Majerem jako datę urodzenia Mikołaja

* Praca wykonana w Zakładzie Historii Medycyny Akademii Medycznej w Krakowie (kierownik Zakładu: prof. dr Zbigniew Kukulski).

¹ L. Gąsiorowski, *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce*, Poznań 1839—1855.

² J. Lachs, *Kronika Lekarzy krakowskich do końca XVI w.*, przyczynki archiwalne, Kraków 1909.

³ Fr. Giedroyć, *Źródła biograficzno-bibliograficzne do dziejów medycyny w dawnej Polsce*, Warszawa 1911.

⁴ L. Wachholz, *Wydział lekarski uniwersytetu krakowskiego i jego grono nauczycielskie od r. 1364—1918*, Kraków 1935.

⁵ J. Majer, *Obraz postępu nauki lekarskiej*, III. *Historia nauki lekarskiej*, Kraków 1840, s. 178 (zob. także „Roczniki Wydz. Lek. w Uniw. Jagiell.” t. III).

⁶ J. Oettinger, *Rys dawnych dziejów wydziału lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego od założenia tegoż w r. 1364 aż do reformy dokonanej przez Komisję Edukacyjną w r. 1780*, Kraków 1878, s. 147.

⁷ St. Kościński, *Słownik lekarzów polskich*, 1883, s. 545.

z Wieliczki można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć rok 1489, co wynika też z obliczenia na podstawie znanej dokładnie daty jego śmierci.

Mikołaj, syn Wojciecha z Wieliczki, którego zwano także Mleczeko (*Nicolaus Alberti a Wieliczka, paterno nomine Mleczeko dictus*), zwany również przez Barycza⁸ wprost Mikołajem Wieliczką, wywodził się prawdopodobnie z ubogiej rodziny mieszczańsko-górnicznej. Jakie były jego losy we wczesnej młodości, gdzie i u kogo pobierał początkowo nauki — nie wiadomo. W każdym razie nie pozostał w Wieliczce i nie poświęcił się górnictwu, mimo że rozbudowana i ulepszona technicznie przez żupników⁹ w drugiej połowie XV i na początku XVI wieku kopalnia wielicka potrzebowała licznych rąk do pracy.

Mikołaj wyruszył na studia do pobliskiego Krakowa, który przeżywał wówczas czasy największego rozkwitu. Sława Krakowskiego Uniwersytetu¹⁰ ściągała wówczas liczne rzesze młodzieży nie tylko z ziem polskich, ale także z zagranicy.

Za rektoratu Marcina z Krakowa¹¹ wpisał się w 1503 r. do albumu uniwersytetu wraz z Janem z Nysy (*Johannes de Nissa*) i Janem z Wiślicy (*Johannes de Vyslyczya*). W tym samym roku widzi się Mikołaja jako serwitora w kolegium mniejszym¹².

W 1507 r. za dziekaństwa Jana ze Stobnicy (*de Stobnicza*) w czasie wlokącego się pomoru (*peste tunc serpente*) — jak w nawiasie podaje księga promocyjna — został bakałarzem, a w roku 1513 za

⁸ H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935.

⁹ Żupnicy byli naczelnikami kopalni wielickiej i bocheńskiej. Urząd żupnika (*Zupparius*) został ustanowiony przez Kazimierza Wielkiego w r. 1333. Przedtem żupami wielickimi zarządzali urzędnicy królewscy zwani sztygarami (*stigarii*) od niem. Steiger. Wyrasz ten zachował się dotąd jeszcze w polskich kopalniach.

¹⁰ O sławie Wszechnicy Jagiellońskiej pisał w swej *Kronice świata*, (*Chronicon mundi*) na s. 268 znakomity lekarz norymberski Hartmann Schedel. Wspominając o kościele św. Anny tak się wyrażał: „W podległości tego świętego przybytku wznosi się ogromna słynna szkoła, obfitująca w wielu znakomitych mężów, gdzie wiele sztuk wyzwolonych pielęgnują. Nauka wymowy, poezji, filozofii i fizyki (tj. medycyny), najbardziej zaś kwitnie astronomia, a w całych Niemczech, jak mi dokładnie wiadomo z udzielonych mi przez wielu doniesień, nie ma nad nią sławniejszej“ (Muczkowski, *Statuto*, s. 11 i 52).

¹¹ *Album Studiosorum Univ. Crac., Cracoviae 1892*, t. II. fasc. I, ab anno 1490 ad annum 1515, p. 84.

¹² J. Majer, *Obraz postępu nauki lekarskiej*, s. 178. Akademia krakowska zorganizowana była wówczas na wzór paryskiej i posiadała charakter duchowny. Scholarze i profesorowie mieszkali w kolegiach: większym (*Collegium maius*) i mniejszym (*Collegium minus*), skąd zostali nazwani kolegami większymi i mniejszymi.

dziekaństwa Jakuba z Iłży (*de Iłza*) magistrem nauk wyzwolonych (*ad gradum magisterii promoti*)¹³.

W czasie studiów z powodu swojego ubóstwa usługiwał mistrzowi Maciejowi z Miechowa¹⁴ zaliczając się do jego ulubionych uczniów, co zyskało mu w przyszłości dalszą opiekę Miechowity. Z żalem później wspominał swojego wielkiego dobrodzieja, zapisując w prowadzonym przez siebie diariuszu wiadomość o jego śmierci¹⁵. Dowodem uznania dla Mikołaja był testament Miechowity, w którym przeznaczył mu znaczną część swojego bogatego księgozbioru. Ustęp testamentu odnoszący się do doktora Wieliczki zawiera spis przekazanych mu dzieł naukowych, na podstawie którego można się nieco zorientować w jego erudycji. Z tego powodu warto jest go przytoczyć w całości:

„*Item Nicolao de Vyeliczka, doctori arcium et medicine, olim servitori meo, do pulvinar minus novum... Item librum mathematicum in coperta pergamena nigra, in quo Perspectiva communis, Arithmetica communis, Musica Joannis Muris, Cannones astrolabi et quadrantis, Quadrupartitum Ptolomei et tres libri Euclidis. Item librum in coopertorio albo, in quo Cameracensis et Guido Bonati de revolutionibus mundi. Item raptularia Ethicorum, Metaphisice, Topicorum Priorum, Posteriorum; sunt in cista faginea. Item astrolabium pergamenum in cista faginea, horologium nocturnum argumentum ex cista ad septentrionem, libellum Faretra Judeos cum penitentiali et excerptis Brigitte. Item eidem libellum in quo afforismi Joannis Damasceni, Egidius in versibus de pulsibus et urinis, Albertus de viciis contractis in stutheologie, Imagines Thebit et Ptolomei. Item opera Arnoldi de Nova villa et opera Mirandule Pici in uno de rubea coperta. Item accipiat unum viaticum quem elegerit et horologia duo de arena cursilia. Oret Deum pro me ... Pecunias ei non assigno, quia ad gymnasium italianum ipsi impendo*“¹⁶.

¹³ Muczkowski, *Liber Promotionum*, s. 146, 147, 155 i 156.

¹⁴ Maciej z Miechowa — Mathias de Myechow (1456—1523) zwany także Miechowitą lub Miechowickim, jeden z najwybitniejszych polskich lekarzy, historyków i geografów, był profesorem i rektorem uniwersytetu oraz kanonikiem kapituły katedralnej krakowskiej.

¹⁵ W rękopisie Mikołaja z Wieliczki *Summarius Computus ex varys computualibus libris brauiter reollectus* na s. 33 pod datą 8 września 1523 r., gdzie nazywa go filarem uniwersytetu i dobrodziejem ubogich ludzi (*non sine magnorum virorum et pauperum hominum fletu: fuit enim universitatis Cracoviensis columna, pauperum, orphanorum et pupillorum patronus ac benefactor.*). Bibl. Jagiell. rkp. nr 2482.

¹⁶ *Testamentum dris olim Mathiae de Miechów canonici Cracoviensi*, Bibl. Jagiell. rkp. nr 5572. Ostatnie zdanie z przytoczonego urywku testamentu jest dowodem wydatkowania przez Miechowitę pieniędzy na studia Mikołaja we Włoszech.

W 1513 i 1514 r. Mikołaj wykładał w wydziale filozoficznym *Alcabitii Astrologiam* i *Aristotelis de anima*. W rok po otrzymaniu stopnia magistra nauk udał się na koszt swego protektora na studia lekarskie do Bolonii. Wkrótce, zapewne dzięki swoim wybitnym zdolnościom, otrzymał tam pomocniczą katedrę medycyny wykładając w roku szkolnym 1515/1516.

Niebawem uzyskał stopień doktora medycyny. Świadczy o tym wzmianka w księgach uniwersytetu bolońskiego pod datą 13 sierpnia 1516 r.: *Promotio in med. Mgr Nicolai Poloni (de Wieliczka)*¹⁷.

Mikołaj pozostał jeszcze jakiś czas w Rzymie pogłębiając w licznych jego szpitalach — w S. Salvatore in Laterano, S. Giacomo in Augusta, S. Maria della Consolazione, a przede wszystkim w prototypie i macierzy szpitali europejskich S. Spirito in Sassia — zdobytą w uniwersytecie bolońskim wiedzę lekarską. Założony w 1201 r. przez papieża Inocentego III na miejscu starej *Schola Saxonum* — domu pielgrzymów angielskich z IX wieku oddany w zarząd zakonu braci Św. Ducha — wysunął się rychło na czoło szpitali świata chrześcijańskiego jako *hospitium apostolicum*. W w. XV pod opieką papieża Sykstusa IV, który w latach 1473—76 zbudował dlań nowy, wspaniały gmach, szpital rozwinął ożywioną działalność charytatywną i lekarską, lecząc po tysiąc i więcej chorych miesięcznie, oraz stał się ważnym ośrodkiem nauki. Tu uzupełniał w 1513 r. swoje studia anatomiczne Leonardo da Vinci. W początkach czerwca 1517 r. zwiedził Mikołaj ten słynny szpital wraz z Piotrem z Obornik zapisując się przy tej sposobności do istniejącego przy nim bractwa S. Spirito¹⁸.

Po powrocie do kraju został we wrześniu 1518 r. dopuszczony do aktu reponsji do Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Krakowskiego, przy czym dzięki orędownictwu rektora Macieja z Miechowa obniżono mu takse inkorporacyjną do połowy, a resztę opłaty dozwolono spłacić częściami, w ten sposób iżby przed przystąpieniem do dysputy złożył trzy złote, a pozostałe siedem po upływie pewnego czasu, mianowicie roku lub gdy dojdzie do jakiegoś dostatku¹⁹ (*Anno Domini Millesimo quingentesimo Decimo octavo*).

¹⁷ *Libri Segreti del Collegio Medico* — Windakiewicz, *Informacja o aktach uniwersytetu bolońskiego*, „Arch. do dziejów literatury i oświaty w Polsce”, t. VII.

¹⁸ H. Barycz, *Polacy na studiach w Rzymie w epoce Odrodzenia (1440—1600)*, Kraków 1938, s. 90.

¹⁹ *Sinopsis statutorum Akademiae*, Archiwum Uniw. Jagiell., rkps nr 15, s. 12 i 13. (*Anno Domini Millesimo quingentesimo Decimo octavo, Die Mercurij calendis Septembris In Recturatu Venerabilis et Egregy Domini Mathiae de Miechow Artium Magistri et Medicinae Doctoris Canonici Cracovien. facta*

Sam akt wcielania odbył się dopiero w grudniu na skutek zatargów między przedstawicielami fakultetu medycznego Noskowskim²⁰ i Wasserbrotem²¹ a uniwersytetem.

W wykazie doktorów i profesorów uniwersytetu krakowskiego nazwisko Mikołaja (*Nicolaus de Wieliczka*) zapisane jest obok doktorów medycyny Adama z Łowicza i Andrzeja Kostki. W nowym doktorze zyskał uniwersytet sumiennego i oddanego profesora, a zarazem cennego lekarza. Co się tyczy wykładów Mikołaja z Wieliczki, w wydziale lekarskim znajdujemy tylko jedną wzmiankę, że w 1523 r. czytał *Quartam fen primi Cannonis Avicenne*²².

W tym samym roku występuje już jako dziekan wydziału lekarskiego, a czterokrotnie dzierżył berła rektorskie uniwersytetu²³. Jako rektor, doktor medycyny i scholastyk kielecki wymieniony jest np. pod 1543 r. w dokumencie nadającym Janowi Kaffmanowi, bakałarzowi teologii i kanonikowi sandomierskiemu, prepozyturę w kolegiacie św. Anny²⁴. Będąc rektorem walczył o przestrzeganie regula-

Convocatione sub hoc tenore. Reverende Pater Doctor Egregie et Magister Venerandesitis hoc uno quartali. ante tactum Decimae nonae in Stuba Communi Majoris Collegy Artistarum. Ad audiendam petitionem, simul et admisionem (si placeurit) pro incorporatione Venerabilis Magistri Nicolai de Wieliczka Medicinae Doctoris Bononiensis. Detur omnib. Dominis Doctorib. incorporatis et Magistris duntaxat Salariatis. Ex parte Rectoris. In qua Convocatione petente Venerabili Domino Nicolao de Wieliczka Magistro Cracoviensi et Doctore Bononiensis incorporationem sui gradus in Medicina. Admissus est per totam Universitatem et ad suam facultatem remissus. Item eo ulterius petente ut remitteretur sibi fiscus juxta Statutum novum viginti floren. variatis votis, Dominorum in quatuor partes, conclusum est finaliter ut praefatus Magister Nicolaus de Wieliczka Doctor Medicinae Bononiensis daret medietatem Universitati Decem florenos, ita tamen, quod prius quam ascendat Cathedram ad respondendum; Tres florenos pro fisco det, et septem florenos successu temporis dabit, puta in uno anno, vel quando ad pinguiorem fortunam perveniet).

²⁰ Łukasz Noskowski (Lucas de Noskow), lekarz Zygmunta I, był profesorem i rektorem Uniwersytetu Krakowskiego. W 1527 dokonał pierwszej w Polsce promocji doktorów medycyny. Byli nimi: Adam z Brzezia, Mikołaj Sokolnicki i Szymon z Szamotuł.

²¹ Hieronim Wasserbrot ze Lwowa (Hieronimus Woserbroth de Leopoli) był profesorem medycyny Uniwersytetu Krakowskiego. Zmarł ok. r. 1522.

²² Avicenna (980—1037) jest skrótem nazwiska arabskiego Abu Ali alhossein ben Abdulah ben, syna słynnego lekarza wschodniego, nazywanego także Alszeich 'alreis (Senior seu Doctor princeps), tj. księciem mistrzów. Jego dzieło *Alkanum fi altebb*, po łacinie *Canon Medicinae*, tj. „prawo lekarskie“ uchodziło w średniowieczu obok dzieła Galena (*Ars magna* i *Ars parva*) i Hipokratesa (*Aphorismii*) za nieomyślny autorytet całej wiedzy lekarskiej.

²³ W latach 1533, 1534, 1542 i 1543. Zob. *Series rectorum Universitatis Studii Generalis Cracoviensis ab anno 1507 usque ad anno 1548, Codex dipl. Universitatis Cracoviensis, Cracoviae 1884, pars IV.*

²⁴ Tamże, s. 178. Zob. także Wisłocki, *Acta rectoralia Almae Universitatis, Stud. Gen. Crac. 1569—1537, t. I. 3192, 3225 oraz t. II p. 92, 183.*

minu, który dotyczył ubioru obowiązującego scholarzy i profesorów uniwersytetu²⁵.

Strzegł także przepisów zabraniających wykonywania praktyki lekarskiej przez ludzi nie posiadających na to zezwolenia. Warunkiem uzyskania tego zezwolenia było odbycie studiów medycznych i uzyskanie stopni naukowych. W XVI wieku studia lekarskie trwały pięć lat. Po dwóch latach uczeń otrzymywał stopień bakałarza, po dalszych trzech — stopień licencjata uprawniający do wykonywania samodzielnej praktyki z pewnymi jednak ograniczeniami: np. nie wolno mu było posługiwać się w leczeniu astrologią i przepisywać silnie działających środków. Po odbyciu dysputy naukowej i uroczystej promocji mógł licencjat zostać doktorem medycyny. Doktorowi uniwersytet udzielał prawa swobodnego leczenia chorych, a także zezwolenia na wykładanie medycyny w uniwersytecie. Insigniami doktora były: księga, biret (*diadema*), toga (*stola*) i złoty pierścień. W czasie uroczystości nadawania stopnia doktora promotor wręczał nowemu doktorowi insygnia godności doktorskiej oraz kładł tzw. pocałunek mistrza i odbierał od niego przysięgę według roty Hipokratesa. Zakończenie promocji stanowiło uroczyste *Te Deum* w kościele (najczęściej św. Anny), a następnie uczta wydawana przez nowego doktora na cześć dotychczasowych swoich mistrzów, a odtąd już kolegów, ponieważ nowy doktor zostawał inkorporowany do wydziału lekarskiego.

Z tych przepisów usiłował wyłamać się Mikołaj Sokolnicki²⁶, który już na początku swoich studiów rozpoczął nie bez powodzenia uprawiać praktykę. Obudziło to czujność fakultetu wraz z wpływowymi jego przedstawicielami Mikołajem z Wieliczki i Piotrem z Obornik²⁷ na czele, którzy oddali sprawę Sokolnickiego przed sąd rektorski, a następnie biskupi. Uniwersytet wówczas był bowiem zawisły od władzy duchownej, mianowicie od biskupa krakowskiego,

²⁵ Ubiór osób zaliczających się do uniwersytetu (scholarzy, bakałarzy, magistrów, doktorów i profesorów) wzorowany był na duchownym. Ponieważ strój taki był kosztowny i niewygodny, przekraczano często przepisy nakazujące go nosić pomimo surowych kar nakładanych przez rektora. W początkach XVI wieku uległ on już prawie całkowitemu zeświecczeniu.

²⁶ M. Sokolnicki (Nicolaus de Sokolnyki), jeden z trzech, którzy pierwsi w Polsce otrzymali stopień doktora medycyny. Znajduje się w spisie profesorów medycyny Uniwersytetu Krakowskiego.

²⁷ Piotr z Obornik Wedelicki h. Wedel (Petrus de Obornyky, Petrus Obornicius Wedelicki, Vedelicus, Vedelinus) był rektorem i profesorem uniwersytetu krakowskiego. Za jego staraniem rada miasta Krakowa wybudowała w r. 1528 dwa szpitale, św. Sebastiana i św. Rocha, dla chorych na syfilis, która to choroba szerzyła się w tym czasie epidemicznie. Uchodził za znakomitego lekarza. Zmarł w 1543 r.

który jako kanclerz sprawował nad nim najwyższą władzę. W jego też imieniu i za jego zezwoleniem wydawano i ogłaszano wszystkie ustawy dla uniwersytetu. Miały one formę i zakres rozporządzeń diecezjalnych.

Sokolnicki nie uląkł się, a nawet na posłuchaniu u biskupa oskarżył swoich przeciwników, że swoim leczeniem więcej od niego uśmiercili pacjentów²⁸. Wywołało to nowe komplikacje, a w rezultacie wyrok sądu rektorskiego nakazujący Sokolnickiemu przeprosić obu obrażonych medyków. Pomimo tak ciężkich zarzutów Mikołaj z Wieliczki miał u współczesnych opinię znakomitego i doświadczonego lekarza. Świadczą o tym wyraźnie słowa biskupa krakowskiego Tomickiego, że jest to „mąż dobry, pilny, wierny i w leczeniu ludzkich chorób dobrze doświadczony, był bowiem niegdyś uczniem doktora Miechowity, który w naszym wieku jest najbieglejszym lekarzem (... *Doctor Vieliczka, qui Cracoviae est, qui est vir bonus, diligens, fidus et in medendis humanis aegritudinibus bene peritus, fuit enim discipulus olim doctoris Miechovitae, qui nostra aetatae erat peritissimus meticus...*)²⁹.

Posiadał też duże wzięcie i licznych pacjentów, wśród których spotkać można szereg wybitnych osobistości: wojewodę sandomierskiego Andrzeja Tęczyńskiego, znanego wojownika Przeclawa Lancorońskiego, a także króla Zygmunta Starego. Jak większość lekarzy XVI wieku poświęcił się Mikołaj stanowi duchownemu. Z kolacji uniwersytetu został w 1523 r. altarystą ołtarza św. Bartłomieja w katedrze krakowskiej, a równocześnie kanonikiem kolegiaty pułtuskiej, później scholastykiem kieleckim i psalterzystą katedry krakowskiej³⁰. Był także rajcą miasta Krakowa oraz pełnił urząd astrologa miejskiego.

Za czasów swojej profesury żył w wielkiej przyjaźni z dominikaninem Feliksem z Kazimierza, który później został powołany przez biskupa wileńskiego na stanowisko sufragana. Umierając w roku 1554 mianował on egzekutorem swojego testamentu Mikołaja z Wieliczki. Stało się to dla Mikołaja źródłem szeregu poważnych przykrości ze strony biskupa krakowskiego Andrzeja Zebrzydowskiego, który dążył do zagarnięcia majątku zmarłego. Grabieży majątku oparł się stanowczo Mikołaj wraz z drugim koegzekutorem, doktorem dekretów Zygmuntem ze Stężycy. Sprowadziło to na niego nawet chwilowe

²⁸ H. Barycz, *Historia Uniw. Jagiell. w epoce Humanizmu*, s. 236.

²⁹ *Acta Tomiciana*, t. X, s. 204, nr 214.

³⁰ J. Lachs, *Lekarze krakowskiej kapituły katedralnej*. Kraków 1905, s. 33.

uwięzienie. Dopiero za wdaniem się kapituły krakowskiej doszło do uwolnienia go i podziału masy spadkowej zgodnie z wolą zmarłego. Opisując niegodne uwięzienie Mikołaja prałat kapituły krakowskiej Piotr Poremski w liście do kardynała Hozjusza z końca czerwca 1554 r. nazywa doktora Wieliczkę „człowiekiem zarówno godnym jak i uczonym i dla wszystkich dobrze zasłużonym“, co chlubnie świadczy o prawości jego charakteru.

Ze spuścizny naukowej po Mikołaju z Wieliczki zachował się ciekawy i obszerny rękopis łaciński zatytułowany późniejszą ręką: *Liber Nicolai de Wieliczka arcium et medicine doctoris manu propria eius scriptus et post mortem eius M. Joanni Muscenio Curzeloviensi datus*³¹. Rękopis ten (in 4°), pisany kilkunastoma rękami, z wieku XVI i XVII obejmuje 448 kart, w tym część (do 93 karty) pisana jest przez Mikołaja. Część ta rozpada się na trzy traktaty naukowe. Pierwszy do 37 karty treści astronomicznej zawiera *Mgri Joanni de Glogovia Cannones stellarum fixarum et planetarum*. W zakończeniu jego znajduje się na karcie 37 dopisek uczyniony przez Mikołaja: *Et fuit scripti per me Nicolaum de Wyeliczka art. bileral. baccal. 13 Novembris A. Christi 1511*, z którego dowiedzieć się można, że ukończył tę część rękopisu 13 listopada 1511 r. jako bakałarz nauk wyzwolonych. Dwie pozostałe prace Mikołaja to traktaty astrologiczno-medyczne. Odzwierciedlają one typowy dla tych czasów związek medycyny z astronomią i astrologią i są wyrazem ducha epoki, w której żył nasz uczony.

Rękopis ten jest także świadectwem ciągłości tradycji naukowej uczelni, tj. przekazywania przez profesora swojemu następcy na katedrze ksiąg, rękopisów itp. Świadczą o tym liczne dłuższe lub krótsze dopiski przekazujące omawiany tutaj rękopis uczniom aż do wieku XVII. Ze względu na swoją treść interesujący jest również inny, wspomniany już poprzednio rękopis Mikołaja z Wieliczki *Summarium computus ex varys computualibus libris breuiter recollectus*³².

Rękopis ten rozpada się na dwie części. Pierwsza do s. 17 obejmuje szereg krótkich traktatów matematycznych, astronomicznych i astrologicznych zebranych z różnych autorów. Nie wnoszą one nic oryginalnego i nie wychodzą poza zakres pojęć średniowiecznych, jakie długo jeszcze panowały w tych dyscyplinach wiedzy. Niezwykle cen-

³¹ Biblioteka Ossolińskich we Wrocławiu, rkp. nr 764 I.

³² Biblioteka Jagiell., rkp. nr 2482.

na jest druga część rękopisu, w której od s. 17 do 65 (ostatniej) znajdują się fragmenty kalendarza Mikołaja z Wieliczki za rok 1523 i 1524 z notatkami historycznymi, dotyczącymi przeważnie życia uniwersytetu. Stąd właśnie pochodzi przytoczona wzmianka o śmierci Macieja z Miechowa.

Pod koniec swojego życia Mikołaj doszedł do znacznego majątku, w 1556 r. występuje on bowiem jako dziedzic wsi Podstolice pod Krakowem. Świadczy o tym mandat Jana z Ocieszyna, kanclerza koronnego i podkomorzego ziemi krakowskiej z dnia 24 lipca 1556 r., na podstawie którego Jan Kmita z Woli, podstarości checiński, oznacza granice między wsiami Podstolice a Ochoninem (dzisiaj Ochojno koło Krakowa) w procesie, jaki prowadził właściciel Podstolic Mikołaj z Wieliczki, doktor medycyny i altarysta w kościele katedralnym krakowskim (...*hereditatos Podstolicze villam, Venerabilis Nicolai á Wieliczka, medicine doctoris et altariste...*) przeciw Aleksemu Radwańskiemu (*Nobilis Alexy Radwansky*), dziedzicowi Ochonina, przy czym Mikołaj posługuje się ugodą w tym samym sporze, zawartą w dniu 28 lipca 1552 r.³³

Mikołaj z Wieliczki zmarł w 1559 r. W rękopisie *Regestrum supellectilium et narrativa collegii majoris ab anno 1507 ad 1754* zapisano dzień jego śmierci w ten sposób: „Roku Pańskiego 1559, dnia 8 lipca Mikołaj, syn Wojciecha z Wieliczki, życie zakończył. Sztukę lekarską, której był doktorem 42 lata, wykonywał, skończywszy wieku swojego 69 i 1/2. Darował Uniwersytetowi dwa piękne kubki“ (*Nicolai Alberti a Wieliczka, dium extremum obiit a 1559 d. 8 Julii. Praxim artis medicae cujus erat Dr 42 annos exercuit, anno aetatis, suae expleto 69 1/2. Donavit Universitati duo pocula pulchra*³⁴). Pozostawił także sześć ksiąg na użytek lekarzy, głównie profesorów, pod warunkiem aby je następcom swoim oddali³⁵.

³³ Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, dyplom nr 150.

³⁴ J. Majer, *Wiadomości z życia profesorów Wydziału Lekarskiego w Uniw. Jagiell.*, bez miejsca i roku wydania. s. 33.

³⁵ J. Oettinger, *Zapiski lekarskie ze stulecia XVI-go ze współczesnego rękopisu zebrał i przelożył*, „Przegląd Lekarski“, 1880, nr 40, s. 519.

НИКОЛАЙ ИЗ ВЕЛИЧКИ — ВРАЧ И УЧЕНЫЙ
ЭПОХИ ПОЛЬСКОГО РЕНЕССАНСА

Николай из Велички — один из выдающихся профессоров медицины и ректор Краковского университета мало известен в историографии. О его жизни сохранились немногочисленные сведения, которые к тому же рассеяны по разным источникам. Он родился в бедной шахтерско-мещанской семье. Содержащиеся в источниках противоречивые данные не позволяют точно установить дату его рождения, по всей вероятности ее следует отнести к 1489 г. (за что говорит также дата его смерти). О юных годах Николая из Велички не сохранилось никаких сведений. Изучал философию в Краковском университете, который окончил в 1513 г. со знанием бакалавра, а затем получил степень магистра т. наз. „свободных наук”. Николай принадлежал к любимым ученикам одного из выдающихся польских врачей, Мацея из Мехова, благодаря чему пользовался его поддержкой и помощью в дальнейших годах. В 1514 г. был послан своим покровителем в Болонью, где изучал медицину и в 1516 г. окончил университет со степенью доктора медицинских наук. После возвращения на родину был включен в состав преподавателей медицинского факультета Краковского университета. Сам акт включения был немного задержан из-за недоразумений и споров между профессорами медицинского факультета и остальной частью Краковского университета. В 1525 г. Николай из Велички был избран деканом Медицинского факультета, в дальнейшем он несколько раз состоял ректором университета. Будучи ректором строго соблюдал университетские правила. В связи с этим им было даже возбуждено дело против Николая Сокольниковского, будущего профессора, который еще в студенческие годы начал заниматься врачебной практикой в Кракове. Николай из Велички пользовался у современников репутацией отличного врача и благородного человека. Об этом свидетельствуют высказывания краковского епископа Томицкого и прелата Порембского, сохранившиеся в источниках. Имел многочисленных пациентов среди магнатов, лечил также короля Сигизмунта Старого. Так же как большинство польских врачей XVI в. посвятил себя духовному званию и занимал ряд должностей в католической церкви. Кроме того, был членом Краковской городской думы и городским астрологом. Оставил в рукописях несколько научных трудов по астрологии и медицине. К концу своей жизни был состоятельным человеком, в 1566 г. выступал владельцем одной из деревень близ Кракова. Биографический очерк заканчивается упоминанием о смерти Николая (1559) и перечислением дарственной записи, оставленной им в пользу Краковского университета.

**NICOLAS OF WIELICZKA — A PHYSICIAN AND SCIENTIST
OF THE POLISH RENAISSANCE PERIOD.**

Nicolas of Wieliczka one of the most eminent professors of medicine and rector of the Cracow University is a little known personality in historiography. Informations concerning his life are scarce and dispersed. He came from a humble miners family. The exact date of his birth cannot be ascertained due to differences in sources. He was born probably in 1489 and this date corresponds to the date of his death that is known with exactitude. We have no informations whatsoever as to his youth. He finished his philosophic studies at the Cracow University. In 1513 he got his bachelors degree and soon after became master of liberal sciences. He was a favourite pupil of master Maciej of Miechow, one of the most eminent Polish physicians who took care of his future. In 1514 at the expense of his protector he went to Bologna to study medicine and in 1516 he obtained there the degree of doctor of medicine. After his return he joined the Medical Faculty of Cracow University. The official act of incorporation was somewhat delayed due to a conflict and misunderstanding between the professors of the Medical Department and the remainder of University. In 1523 he became dean of the medical department and was later several times elected rector. As rector he took care that the university regulations be observed. He started even court proceedings against Mikołaj Sokolnicki who later became professor of medicine, who while still student practiced medicine in Cracow. Nicolas of Wieliczka enjoyed the fame of an excellent physician and a worthy man. Words of Tomicki, bishop of Cracow and and Porembski a prelate, that have been preserved in sources, testify to this effect. Among his patients were many magnates, he managed even the cure of king Zygmunt Stary. Like the majority of Polish physicians of the XVI century he became a clergyman and held many ecclesiastical dignities. He was a councillor of the city of Cracow and held the post of city astrologer. He left some scientific works in manuscript dealing with astrological-medical questions. At the end of his life he was a wealthy man and in 1556 he appeared as heir of an estate near Cracow. The bibliographic sketch is concluded with a mention, preserved in the university archives, telling of his death (1559) and registering a bequest in favour of the university.